

Asmenybės šviesa

Profesoriui Juozapui Girdzijauskui 70 metų

Dr. Rimantas Skeivys

Ankstyvą šių metų pavasarį Kovo 11-osios iškilmių proga už didelius nuopelnus lituanistikai profesorius Juozapas Girdzijauskas buvo apdovanotas 2004 m. Lietuvos mokslo premija. Tai reikšmingas pagerbimas. Reikšmingas pirmiausia todėl, kad aki-vaizdžiai paliudija objektyvią našios ir nesavanaudiškos veiklos daugelį metų puoselėjant mūsų kultūrą.

Daugiausia kalbame apie profesoriaus nuveiktus darbus. Jie tokie svarbūs ir jų tiek daug, jog nejučia užgožia kitą, ko gero, svarbesnį matmenį - iš kur visa tai? Kas slypi profesoriaus charakteryje, asmenybėje, kas tos ypatingos jo dvasios intencijos, kurių sąlytis su lietuviškuoju poetiniu žodžiu iššaukė gyventi "Lietuvių eilėdarą", "Lietuvių poetikos pradmenis", "Lietuvių literatūros istoriją. XIX amžius" bei kitus kiekvienam XX a. antrosios pusės - XXI a. pradžios lituanistui gerai žinomus veikalus. Be jų šiandien neįsivaizduojamas lituanistinės literatūrologijos peizažas.

Atgauti žvilgsniui pusiausvyrą padeda kitas įvykis - šių metų liepos 10 d. profesoriui Juozapui Girdzijauskui sukanka 70 metų. Ką profesorius yra parašęs ar kalbėjęs - daugmaž įsisąmoninta, perimta jo kolegų, bičiulių ir mokinių. Kitaip telkia mintis jubiliejinės datos. Susijusios su nenumaldomai slenkančia žemiškąja žmogaus dalia, jos skatina atsigręžti į tai, kas sunkiau pamatoma, į asmenybės idealinių nuostatų ir paskatų pasaulį, o šiuo konkrečiu atveju viena kita refleksija ar pastebėjimu gundo bandyti įsismelkti į profesoriaus Juozapo Girdzijausko idealizmo metafiziką.

Drįstu teigti, jog geriausiai profesoriaus Juozapo Girdzijausko asmenybę apibūdina žodžiai - "ramybės ir nuoseklumo iššūkis". Turiu galvoje ne kokią konkrečią idėjų sklaidos programą, bet tam tikrą asmenybės vidinių intencijų sąrangą, sąlygojančią pasirenkamus idealus, veiklos kryptis, etinę ir socialinę laikyseną.

Asmenybės bruožai ryškiausiai atsiskleidžia gyvenamojo meto įvykių ir realiųjų fone. Mūsų laikas - veržlus ir intensyvus lietuviškosios būties keitimasis. Atgavę laisvę, atkūrę nepriklausomą Lietuvos valstybę, ne tik atsivėrėme pasauliui - pasaulis atsivėrė mums. Dabartis apibūdinama kaip audringas sovietmečio nukirstų lietuviškosios tapatybės tradicijų, mūsų kultūros ir savimonei atgijimas. Kita šio proceso pusė - iš praeities ateinančių tradicijų atsinaujinimas, susilietus su naujausiomis pasaulio filosofinėmis, sociologinėmis, teisinėmis koncepcijomis, lietuviškų ir bendraeuropietiškių vertybių, gyvenamosios stereotipų konvergencija.

Atgimimo ir atsinaujinimo dinamika, energingai įsukusi į lietuviškąjį sąmoningumą, yra ne tik sudėtingas, bet ir prieštaringas reiškinys. Šalia reikalingų permainų jis žeria ir blogybes - kraštutinį individualizmą, pasireiškiantį tradicinių sociumo formų - šeimos, giminės, parapijos, kaimo, miestelio bendruomenės, profesinių sambūrių, politinių partijų, tautos skaldymusi ar deformavimusi, žeria vartotojišką psichologiją, vienadienių išpūdžių ir malonumų adoravimą, reliatyvizmo absoliutinimą. Perėjimas nuo centralizuotos direktyvinės prie laisvos rinkos ekonomikos daugeliui Lietuvos žmonių buvo toks staigus, jog nepaliko laiko apmąstymams ir pasirinkimams. Naujovės neretai buvo sutinkamos mechanškai, kaip naujų gyvenimo sąlygų diktuojama prievarta - rezignuojant arba su nuoskauda ir slepiamu priešiškuumu. Ne vienas, stokodamas uždario ir ateities perspektyvų, patraukė laimės ieškoti svečiose šalyse. Ne vienas susigūžė, tapo apatiškas ir nejautrus rėkšmingai triumfuojančiai, tačiau daugeliu atvejų paviršutiniškai ir vulgariai modernybei. Privalome pripažinti, jei esame sąžiningi, dalies mūsų visuomenės pasimetimą.

Šiame kontekste ypatingą reikšmę įgauna autoritetinga, svariais darbais pelniusi aukštą moralinį pripažinimą asmenybė. Nori jo to ar ne - kintančioje ir besimainančioje sociumo erdvėje ji tampa savos rūšies moduliui, dvasine konstanta, simbolizuojančia ištikimybę tradicijai ir demonstruojančia kūrybin-

Juozas Girdzijauskas

gą, apmąstyti jos atsinaujinimą, adaptavimąsi virsiant nauja dvasine realybe, t. y. harmoninga, priimtiną daugeliui pasaulėžiūra, vertybine orientacija ar kitokia patirtimi.

Profesoriui Juozapui Girdzijauskui išvartyta gili lituanistinės filologijos vaga, kaip ir per 70 metų susikaupti gyvenimo išmintis, lėmė būtent tokią iškilau moralinio autoriteto - nuosaikumo ir ramybės iššūkio veržliai besikeičiantiems mūsų laikams - dalį. Kas liudija tai? Spręskime patys. Pateiksiu keletą sugretinimų ir pavyzdžių.

Būdingas dabarties bruožas - informacijos gausa, nuomonių ir požiūrių įvairovė. Nelengva atskirti grūdus nuo pelų kasdien iš naujo užgriūvančiuose informacijos srautuose. Daugelis jų, įvilkti į jutimiškai

patrauklias, ekspresyvias formas, užburia mintis, neša su saviimi, neleidžia atsitokėti. Taip manipuluojama žmonių sąmone.

Šioje situacijoje profesoriaus laikysena stublinančiai vientisa ir paprasta. Jis vadovaujasi intuicija, kurios pagrindas - amžių išugdyta kasdienė Lietuvos kaimo žmonių patirtis, tvirtos dorovinės nuostatos, pagarba tėvynei, meilė gimtajam kraštui. Stebina šios intuicijos motyvuojamų profesoriaus mokslinių interesų pastovumas. Gali įvykti Arktikos jūrose cunamis, gali jungtis, byrėti ir vėl jungtis Europa, gali mūsų politikai užsitsąsyti Seimo komisijose ir teismuose - profesoriaus Juozapo Girdzijausko dėmesio centre visada vienas vienintelis dalykas - lietuviškasis poetinis žodis. Į jį žvelgiama be laiko ir erdvės ribų - nuo Martyno Mažvydo iki mūsų neramios dabarties - Bernardo Brazdžionio, Henriko Radausko ar Algimanto Mackaus eilėraščių. Kodėl taip yra? Todėl, kad poetinis žodis, ištartas ar parašytas gimtąja kalba, yra vienas stipriausių tautos vienytojų, viena stipriausių žmonių bendrumo jungčių. Jis telkia Lietuvą, ugdo jos jėgą. Tai intuityvi ir nesvarstoma profesoriaus išvalga, tarnaujanti pavyzdžiu kitiems, padedanti nepasiklysti pseudotiesų ir pseudovertybių vilionėse.

Liberaliajam mentalitetui, kuris šiuo metu vyrauja Lietuvoje, būdinga globalinių siekių ir tikslų prioritetas, europietiškojo solidarumo ir kultūros bendrumo išskirtinis teigimas. Profesorius Juozapas Girdzijauskas nėra šioms tendencijoms priešingas, bet esminis požiūris, skiriantis jį nuo modernųjų kosmopolitų tas, kad į Europą profesorius skverbiasi teigdamas lietuviškosios kultūros vertybių pažinimo ir puoselėjimo svarbą, pabrėždamas reikmę identifikuoti europietiskąjį tų vertybių substratą, praturtinti jį lietuviškos patirties elementais ir tokiu būdu jungtis į Europą oriai ir garbingai, o ne atvirksčiai - kaip istorijos nuskriaustiems elgetoms, meilyjantiems iš Europos tik vieno - pinigų.

Kitas ryškus dabarties momentas - moderniajai gyvenimui būdingas materialistinis vartotojiškumas, daiktų ir kūno kultas, neretai pristato save kaip individo išsivadavimą iš dvasinio susikaustymo, iš prietarų, kaip virsmą iš vidinės nelaisvės, iš pojųčių ir norų suvaržymo į tikrąją, niekuo neribojamą asmenybės laisvę. Tais kaustančiais varžtais paprastai suvokiama pareigos jausmas, meilė tėvynei, ištikimybė tautos, giminės, šeimos tradicijoms, krikščionybės įdiegtų tiesių ir priesakų laikymasis.

Profesorius Juozapas Girdzijauskas demonstruoja visišką abejingumą pirkimopardavimo siautuliui, reikšmingų pažinčių vaikymuisi, kapitalo kaupimui, bet nė vienas iš tų, kurie jį pažišta,